

भारतीय ज्ञान प्रणालींमध्ये जीवनपद्धती किंवा जीवन दर्शन

प्रा. शितल यो. पाटील

कॉलेज ऑफ मॅनेजमेंट अँड कॉम्प्युटर सायन्स, यवतमाळ
cmcs.shitalpatil@gmail.com

प्रा. योगेश मा. पाटील

कॉलेज ऑफ मॅनेजमेंट अँड कॉम्प्युटर सायन्स, यवतमाळ
cmcs.yogeshpatil@gmail.com

सारांश:

भारतीय ज्ञान प्रणालींमधील जीवनपद्धतीचा सिद्धांत हा उद्देशपूर्ण, नैतिक आणि आध्यात्मिकदृष्ट्या समृद्ध जीवन जगण्यासाठी एक व्यापक मार्गदर्शक आहे. ते विविध तात्त्विक तत्त्वे, पद्धती आणि मूल्ये एकत्रित करते जे व्यक्तींना त्यांच्या आत्म-शोध, आत्म-सुधारणा आणि त्यांच्या उच्च आत्म्याच्या प्राप्तीच्या प्रवासात समर्थन देतात. ते जीवनाकडे एक व्यापक दृष्टिकोन देखील देते, ज्यामध्ये शारीरिक, मानसिक आणि आध्यात्मिक कल्याण समाविष्ट आहे. या ज्ञान प्रणालींमध्ये जीवनाचे आणि दैवीचे विविध पैलू साजरे करणारे विधी, समारंभ आणि उत्सव देखील समाविष्ट आहेत. या ज्ञान प्रणालींच्या तत्त्वांचे आणि पद्धतींचे पालन करून, व्यक्ती एक उद्देशपूर्ण आणि परिपूर्ण जीवन जगू शकतात. ते समुदायाची भावना देखील प्रदान करते आणि व्यक्तींना त्यांच्या सांस्कृतिक आणि आध्यात्मिक वारशाशी जोडण्याची परवानगी देते. ते एक परिपूर्ण आणि संतुलित जीवन कसे जगायचे याबद्दल मार्गदर्शन प्रदान करते.

मुख्य शब्द: नैतिक आणि आध्यात्मिकदृष्ट्या समृद्ध जीवन, शारीरिक, मानसिक, विधी, समारंभ आणि उत्सव.

प्रस्तावना:

भारतीय ज्ञान प्रणाली, किंवा जीवन दर्शन, प्राचीन भारतीय ज्ञानावर आधारित एक व्यापक जीवनपद्धती प्रदान करते. त्यात मानवी अस्तित्वाचे विविध आयाम समाविष्ट आहेत, ज्यात शारीरिक, मानसिक, भावनिक आणि आध्यात्मिक पैलूंचा समावेश आहे. भारतीय ज्ञान प्रणालीमध्ये "जीवनाचा मार्ग" किंवा "जीवन दर्शन" म्हणजे भारतीय परंपरेत खोलवर रुजलेले समग्र तत्वज्ञान आणि जीवन जगण्याचा दृष्टिकोन. त्यात विविध तत्त्वे आणि पद्धतींचा समावेश आहे जे व्यक्तींना उद्देशपूर्ण आणि संतुलित जीवन जगण्यास मार्गदर्शन करतात. ही संकल्पना शारीरिक, मानसिक, भावनिक आणि आध्यात्मिक आयामांसह जीवनाच्या सर्व पैलूंच्या परस्परसंबंधावर भर देते. ती व्यक्तींना त्यांच्या कृती आणि विचारांना उच्च आदर्शांशी संरेखित करण्यास, आत्म-जागरूकता, आत्म-शिस्त आणि नैतिक आचरणाला प्रोत्साहन देण्यास प्रोत्साहित करते. ध्येय केवळ वैयक्तिक कल्याण नाही तर समाज आणि पर्यावरणाचे कल्याण देखील आहे.

जीवन दर्शनाच्या प्रमुख घटकांमध्ये धर्म (नीतिमान कर्तव्य), कर्म (कृती आणि त्याचे परिणाम), मोक्ष (मुक्ती) आणि ज्ञान आणि बुद्धीचा शोध यासारख्या संकल्पनांचा समावेश आहे. भारतीय ज्ञान प्रणाली हे ओळखते की आध्यात्मिक साक्षात्कार आणि वैयक्तिक विकासाचे अनेक मार्ग आहेत, ज्यामध्ये विविध स्वभाव आणि श्रद्धा सामावून घेतल्या जातात. थोडक्यात, जीवन दर्शन शिकवते की जीवन हा आत्म-शोध आणि सतत शिकण्याचा प्रवास आहे, जिथे व्यक्ती स्वतःमध्ये आणि त्यांच्या सभोवतालच्या जगाशी सुसंवाद साधण्याचा प्रयत्न

करतात. ते करुणा, सजगता आणि परस्परसंबंधाची खोल भावना यावर भर देते, ज्यामुळे एखाद्याच्या जीवनात उद्देश आणि पूर्ततेची भावना निर्माण होते.

१. भारतीय ज्ञान प्रणाली म्हणून जीवन जगण्याचा मार्ग:

भारतीय ज्ञान प्रणाली ही भारतातील प्राचीन ज्ञान आणि तत्वज्ञानात खोलवर रुजलेली आहे. ती पिढ्यान्पिढ्या चालत आलेल्या विविध शिस्त आणि पद्धतींचा समावेश करते. भारतीय ज्ञान प्रणालीतील जीवन पद्धत, ज्याला सनातन धर्म असेही म्हणतात. त्यात मानवी अस्तित्वाचे विविध पैलू समाविष्ट आहेत, ज्यात शारीरिक, मानसिक, भावनिक आणि आध्यात्मिक परिमाण समाविष्ट आहेत. भारतीय ज्ञान प्रणाली सर्व प्राण्यांच्या परस्परसंबंधावर आणि निसर्गाशी सुसंगत राहण्याचे महत्त्व यावर देखील भर देते. ते पर्यावरणीय जाणीवेला प्रोत्साहन देतात आणि शाश्वत जीवन जगण्याचा पुरस्कार करतात.

भारतीय ज्ञान प्रणाली धर्म (नैतिक आणि नैतिक मूल्ये), कर्म (कारण आणि परिणामाचा नियम), योग (शारीरिक आणि आध्यात्मिक पद्धती) यासारख्या तत्त्वांवर भर देतात. या प्रणालीचा एक भाग म्हणून योग केवळ शारीरिक व्यायामांबद्दल नाही. ही एक जीवनशैली आहे जी शरीर, मन आणि आत्मा, अहिंसा (अहिंसेचे महत्त्व), सत्यता आणि अ-स्वातंत्र्य, सेवा (निःस्वार्थ सेवा) आणि निसर्गाचा आदर यांना एकत्रित करते. आयुर्वेद हा भारतीय ज्ञान प्रणालीचा आणखी एक महत्त्वाचा पैलू आहे. ही एक पारंपारिक भारतीय औषध प्रणाली आहे जी एकूण कल्याण राखण्यावर लक्ष केंद्रित करते. आयुर्वेद मन, शरीर आणि आत्मा यांच्यातील संतुलनावर भर देतो.

ते आरोग्य पुनर्संचयित करण्यासाठी आणि राखण्यासाठी नैसर्गिक उपाय, आहारविषयक मार्गदर्शक तत्वे, हर्बल उपचार आणि जीवनशैली पद्धतींचा वापर करते. वेदांत, एक तात्विक आणि आध्यात्मिक परंपरा, वास्तवाचे स्वरूप आणि मानवी अस्तित्वाचा उद्देश शोधते. ते आत्म-परीक्षण, आत्म-साक्षात्कार आणि ज्ञानाचा शोध घेण्यास प्रोत्साहन देते. वेदांत शिकवतो की अंतिम सत्य स्वतःमध्येच आहे आणि व्यक्तींना आध्यात्मिक विकास आणि ज्ञानप्राप्तीच्या मार्गावर मार्गदर्शन करते.

या तत्वांचे पालन करून, व्यक्ती संतुलित जीवन जगू शकते, त्यांचे शारीरिक कल्याण, बौद्धिक विकास, भावनिक सुसंवाद आणि आध्यात्मिक उत्क्रांती यांचे पालनपोषण करू शकते. गुरु-शिष्य परंपरा (शिक्षक-शिष्य संबंध) अत्यंत मौल्यवान आहे, कारण ते एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीकडे ज्ञानाचे प्रसारण करण्यास अनुमती देते. जीवन दर्शनाच्या माध्यमातून, व्यक्ती आत्म-साक्षात्कार, आंतरिक शांती आणि स्वतःशी, इतरांशी आणि त्यांच्या सभोवतालच्या जगाशी सुसंवादी संबंध निर्माण करण्यासाठी प्रयत्न करू शकतात. ते एक उद्देशपूर्ण आणि परिपूर्ण जीवन जगण्यासाठी, उच्च आदर्शांशी स्वतःच्या कृतींचे संरेखन करण्यासाठी मार्गदर्शन प्रदान करते आणि समाजात सकारात्मक योगदान देते.

भारतीय ज्ञान प्रणालींमध्ये "जीवनाचा मार्ग" ही संकल्पना भारताच्या तत्वज्ञान, अध्यात्म आणि सांस्कृतिक परंपरांमध्ये खोलवर रुजलेली आहे. यामध्ये जीवनाच्या सर्व पैलूंच्या परस्परसंबंधावर भर देणारा आणि व्यक्तींना उद्देशपूर्ण आणि संतुलित अस्तित्वाकडे मार्गदर्शन करण्याचा एक समग्र दृष्टिकोन समाविष्ट आहे.

येथे अधिक तपशीलवार स्पष्टीकरण आहे.

१. **धर्म (धार्मिक कर्तव्य):** जीवनाच्या मार्गाचा केंद्रबिंदू धर्म ही संकल्पना आहे, जी एखाद्याच्या नैतिक आणि नैतिक कर्तव्ये आणि जबाबदाऱ्यांचा संदर्भ देते. धर्म व्यक्तीचे वय, भूमिका, जात आणि जीवनाच्या टप्प्यानुसार बदलतो. एखाद्याच्या धर्माचे पालन केल्याने कृती विश्वाच्या व्यवस्थेशी सुसंगत आहेत आणि समाजाच्या कल्याणात योगदान देतात याची खात्री होते. ते आपल्याला प्रामाणिक, दयाळू आणि आदरणीय राहण्यास आणि इतरांशी आणि नैसर्गिक जगाशी सुसंगत राहण्यास शिकवते.

२. **कर्म (कृती आणि परिणाम):** कर्माचा सिद्धांत शिकवतो की प्रत्येक कृतीचे परिणाम असतात आणि हे परिणाम व्यक्तीच्या भविष्यातील अनुभवांशी जोडलेले असतात. चांगल्या कृतींचे सकारात्मक परिणाम होतात, तर नकारात्मक कृतींचे परिणाम दुःखात होतात. ही श्रद्धा व्यक्तींना निःस्वार्थपणे आणि जबाबदारीने वागण्यास प्रोत्साहित करते.

येथे १२ तत्वे आहेत जी बहुतेकदा कर्माच्या नियमांशी संबंधित असतात:

१. **महान नियम:** आपण जगात जे काही देतो ते आपल्याकडे परत येते.
 २. **निर्मितीचा नियम:** आपण आपल्या स्वतःच्या वास्तवासाठी जबाबदार आहोत आणि सकारात्मक बदल घडवून आणण्याची शक्ती आपल्यात आहे.
 ३. **नम्रतेचा नियम:** सकारात्मक बदल घडवून आणण्यासाठी आपण जे आहे ते स्वीकारले पाहिजे.
 ४. **वाढीचा नियम:** आपण फक्त स्वतःला बदलू शकतो, इतरांना नाही.
 ५. **जबाबदारीचा नियम:** आपण आपल्या स्वतःच्या कृती आणि त्यांच्या परिणामांची जबाबदारी घेतली पाहिजे.
 ६. **जोडणीचा नियम:** विश्वातील प्रत्येक गोष्ट एकमेकांशी जोडलेली आहे आणि आपल्या कृती इतरांवर परिणाम करतात.
 ७. **लक्ष केंद्रित करण्याचा नियम:** आपण वर्तमान क्षणावर लक्ष केंद्रित केले पाहिजे आणि भूतकाळावर लक्ष केंद्रित करू नये किंवा भविष्याची चिंता करू नये.
 ८. **देण्याचे आणि आतिथ्य करण्याचे नियम:** इतरांना देऊन, आपल्याला त्या बदल्यात विपुलता मिळते.
 ९. **येथे आणि आताचा नियम:** आपण वर्तमान क्षणावर लक्ष केंद्रित केले पाहिजे आणि भूतकाळावर लक्ष केंद्रित करू नये किंवा भविष्याची चिंता करू नये.
 १०. **बदलाचा नियम:** बदल अपरिहार्य आहे आणि वाढण्यासाठी आपण ते स्वीकारले पाहिजे.
 ११. **संयम आणि बक्षीसाचा नियम:** जे धीर धरतात आणि चिकाटीने वागतात त्यांना बक्षीस मिळते.
 १२. **महत्त्व आणि प्रेरणेचा नियम:** कृतीचे खरे मूल्य त्यामागील हेतूने ठरवले जाते.
- ही तत्वे आपल्याला आपल्या कृतींबद्दल आणि त्यांचा स्वतःवर आणि इतरांवर होणाऱ्या परिणामांबद्दल जागरूक राहण्याची आठवण करून देतात.
३. **मोक्ष (मुक्ती):** अनेक भारतीय तत्वज्ञानात मोक्ष हे मानवी जीवनाचे अंतिम ध्येय आहे. ते जन्म आणि मृत्यूच्या (संसार) चक्रातून मुक्तता आणि स्वतःच्या खऱ्या स्वरूपाची जाणीव दर्शवते. त्यात ध्यान, आत्मचिंतन यासारख्या पद्धतींचा समावेश आहे. जीवनपद्धती व्यक्तींना मोक्ष प्राप्त करण्यासाठी आत्म-साक्षात्कार आणि आध्यात्मिक जागृती मिळविण्यास प्रोत्साहित करते. मोक्ष म्हणजे परमात्म्याशी एकरूपता शोधणे आणि आपल्या खऱ्या आत्म्याची जाणीव करून देणे.
 ४. **ज्ञान आणि ज्ञानाचा शोध:** भारतीय ज्ञान प्रणालींमध्ये शिक्षण आणि ज्ञानाचे खूप महत्त्व आहे. ज्ञानाचा शोध हा स्वतःला, विश्वाला आणि सर्व गोष्टींच्या परस्परसंबंधांना समजून घेण्याचे एक साधन

म्हणून पाहिले जाते. हे ज्ञान आत्म-जागरूकता आणि वैयक्तिक विकासाकडे घेऊन जाते.

५. **योग आणि ध्यान:** योग आणि ध्यान यासारख्या पद्धती जीवनपद्धतीत महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतात. या पद्धती व्यक्तींना त्यांच्या अंतरंगाशी जोडण्यास, मानसिक स्पष्टता प्राप्त करण्यास आणि आत्म-शिस्त विकसित करण्यास मदत करतात. योगामध्ये शारीरिक आसने (आसन), श्वास घेण्याच्या तंत्रे (प्राणायाम) आणि ध्यान पद्धतींचा समावेश होतो ज्यामुळे शारीरिक, मानसिक आणि आध्यात्मिक कल्याण वाढते. ध्यान आंतरिक शांतता जोपासते.

६. **अहिंसा (अहिंसा):** अहिंसा ही सर्व सजीव प्राण्यांप्रती अहिंसा आणि करुणेचे तत्व आहे. ती जीवनशैलीचा एक प्रमुख घटक आहे आणि व्यक्तींना इतरांशी दयाळूपणे, सहानुभूतीने आणि आदराने वागण्यास मार्गदर्शन करते. ती व्यक्तींना आत्म-शिस्त पाळण्यास, धर्मादाय कार्यात सहभागी होण्यास आणि सर्व सजीव प्राण्यांप्रती करुणेची खोल भावना, सेवा (निःस्वार्थ सेवा) आणि निसर्गाचा आदर करण्यास प्रोत्साहित करते.

७. **निसर्गाशी सुसंवाद:** "निसर्गाशी सुसंवाद" हा शब्द मानवता आणि निसर्ग यांच्यातील मैत्रीपूर्ण आणि समग्र सहअस्तित्वाच्या तत्त्वाचा संदर्भ देतो. जीवनपद्धती मानवांच्या नैसर्गिक जगाशी असलेल्या परस्परसंबंधांना ओळखते. निसर्गाशी सुसंवाद साधणे आणि पर्यावरणाचा आदर करणे हे या तत्वज्ञानाचा एक अविभाज्य पैलू आहे. ते अनेक संदर्भांमध्ये वापरले जाते, सर्वात प्रमुखपणे शाश्वत विकास आणि निसर्गाच्या हक्कांच्या संबंधात, दोन्ही मानवनिर्मित पर्यावरणीय संकटांना तोंड देण्यासाठी आहेत.

८. **सत्संग (सत्याचा संगत):** सत्संगाची एक व्याख्या - (संस्कृत शब्द सत् = सत्य, संग = संगत) म्हणजे सत्य ऐकणाऱ्या, त्याबद्दल बोलणाऱ्या आणि आत्मसात करणाऱ्या व्यक्तींच्या सभेत असणे. वेगवेगळ्या आध्यात्मिक परंपरांच्या अनुयायांनी वेगवेगळ्या परिस्थितीत सामूहिक निरीक्षणे आणि प्रार्थनांमधील अनुभवांमुळे मला या प्रक्रियांवर चिंतन करायला लावले. सत्य, ज्ञान आणि आध्यात्मिक विकासाचा शोध घेणाऱ्या व्यक्तींशी संगत करण्यास प्रोत्साहन दिले जाते. यामुळे व्यक्तींना आत्म-शोध आणि उन्नतीच्या मार्गावर राहण्यास मदत होते.

९. **अलिप्तता आणि समता:**

• **अलिप्तता** - संस्कृत शब्द वैराग्य म्हणजे "अलिप्तता". अलिप्तता (वैराग्य) हिंदू, बौद्ध आणि जैन धर्मात खूप महत्त्वाची आहे. अलिप्तता म्हणजे जगातील वस्तूशी, तसेच तुमच्या स्वतःच्या मनाशी आणि शरीराशी, तसेच तुमच्या कामगिरी, गुण, कीर्ती, नाव आणि स्थितीशी शारीरिक किंवा मानसिक आसक्ती नसणे. ही मूर्त जगाशी अनासक्त

राहण्याची अवस्था आहे. याला मानसिक स्थिती म्हणून देखील वर्णन केले जाऊ शकते ज्यामध्ये भौतिक जगाशी असलेले सर्व आसक्ती मुक्त होतात. वैराग्य हे अभिमान, अहंकार, द्वेष, कनिष्ठता आणि श्रेष्ठता संकुले, खोट्या ओळखी आणि भीती यासारख्या भावना सोडून देण्याशी देखील संबंधित आहे.

• **समता** - ही मानसिक स्थिरता आणि संयमाची एक अशी अवस्था आहे जी भावना, वेदना किंवा इतर घटनांच्या अनुभवाने किंवा त्यांच्या संपर्कात आल्याने अविचलित राहते ज्यामुळे इतरांचे मन संतुलन बिघडू शकते. जीवनपद्धती भौतिक संपत्ती आणि परिणामांपासून अलिप्त राहण्याचे महत्त्व शिकवते. यश आणि अपयशात समता आंतरिक संतुलन राखण्यास मदत करते आणि क्षणिक गोष्टींशी आसक्ती टाळते.

१०. **सेवा (सेवा):** संस्कृत शब्द 'सेवा' हा एक सुंदर शब्द आहे जो 'सह' आणि 'एव' या मूळ शब्दांपासून आला आहे ज्याचा अर्थ 'एकत्र' असा होतो. तो 'दुसऱ्यासाठी निःस्वार्थ सेवा' या कृतीचे वर्णन करतो. इतरांच्या फायद्यासाठी, बदल्यात काहीही अपेक्षा न करता जे काही करतो ते 'सेवा' आहे. निःस्वार्थपणे इतरांची सेवा करणे हे जीवनपद्धतीचे मूलभूत तत्व आहे. ते नम्रता, करुणा आणि सर्व प्राण्यांशी परस्परसंबंधाची भावना जोपासते. सेवा म्हणजे केवळ आपल्या स्वतःच्या इच्छा किंवा गरजांवर लक्ष केंद्रित करण्याऐवजी इतरांची सेवा करणे. हे आपल्या उच्च स्वभावाचे प्रतिबिंब आहे आणि मानव म्हणून आपल्या खऱ्या उद्देशाचा एक भाग आहे - एकमेकांना मदत करणे. सेवेचा पाया म्हणजे पित्यावरील प्रेम आणि भक्ती. सेवा करण्याची इच्छा आतून येते आणि ती प्रेमाने प्रेरित होते. सेवा ही सर्वप्रथम आपण इतरांची सेवा कशी करतो - प्रेम, नम्रता आणि निस्वार्थपणा या वृत्तीबद्दल आहे.

निष्कर्ष:

भारतीय ज्ञान प्रणालींमध्ये जीवनाचा मार्ग या संशोधन पत्रात उद्देशपूर्ण, नैतिक आणि आध्यात्मिकदृष्ट्या समृद्ध जीवन जगण्यासाठी एक व्यापक मार्गदर्शक आहे. ते विविध तात्विक तत्त्वे, पद्धती आणि मूल्ये एकत्रित करते जे व्यक्तींना त्यांच्या आत्म-शोध, आत्म-सुधारणा आणि त्यांच्या उच्च आत्म्याच्या प्राप्तीच्या प्रवासात समर्थन देतात. ते जीवनाकडे एक व्यापक दृष्टिकोन देखील देते, ज्यामध्ये शारीरिक, मानसिक आणि आध्यात्मिक कल्याण समाविष्ट आहे. या ज्ञान प्रणालींमध्ये जीवनाचे आणि दैवीचे विविध पैलू साजरे करणारे विधी, समारंभ आणि उत्सव देखील समाविष्ट आहेत. या ज्ञान प्रणालींच्या तत्त्वांचे आणि पद्धतींचे पालन करून, व्यक्ती एक उद्देशपूर्ण आणि परिपूर्ण जीवन जगू शकतात. ते समुदायाची भावना

देखील प्रदान करते आणि व्यक्तींना त्यांच्या सांस्कृतिक आणि आध्यात्मिक वारशाशी जोडण्याची परवानगी देते. ते एक परिपूर्ण आणि संतुलित जीवन कसे जगायचे याबद्दल मार्गदर्शन प्रदान करते.

संदर्भ:-

१. अमित झा, 2024, भारतातील पारंपारिक ज्ञान प्रणाली, अटलांटिक प्रकाशक.
२. बी. महादेवन एट अल, 2024, भारतीय ज्ञान प्रणालीचा परिचय: संकल्पना आणि अनुप्रयोग शिक्षण
३. बलदेव उपाध्याय, संस्कृत स्त्रोम का इतिहास, चौखंभा, वाराणसी, 2010.
४. भागचंद चौहान, 2023, भारताच्या ज्ञान प्रणालीवरील पाठ्यपुस्तक, गरुड प्रकाशन,
५. चेंगलपट्टू, जे. के. बजाज एड., इंडियन इकॉनॉमी अँड पॉलिटी, सेंटर फॉर पॉलिसी स्टडीज, चेन्नई, 1995, पृ. 63-84.
६. डी. एम. बोस, एस. एन. सेन आणि बी. व्ही. सुब्बारायप्पा, संपादक, भारतातील विज्ञानाचा संक्षिप्त इतिहास, दुसरी आवृत्ती, युनिव्हर्सिटीज प्रेस, हैदराबाद, २०१०.
७. धर्मपाल क्लासिक्स मालिका, राष्ट्रोत्थान साहित्य, बेंगळुरू, २०२१.
८. धर्मपाल, अठराव्या शतकातील भारतीय विज्ञान आणि तंत्रज्ञान: सम समकालीन
९. धर्मपाल, पूर्व भारतीय समाज आणि राजकारणाचे काही पैलू आणि आजचे त्यांचे प्रासंगिकता, न्यू क्रेस्ट प्रकाशने, पुणे, १९८७.
१०. डॉ. रवींद्र सिंह राणा आणि इतर, २०२३, विज्ञान आणि तंत्रज्ञानातील साहित्याची भारतीय ज्ञान प्रणाली, वॉलनट प्रकाशन.
११. डॉ. श्रीपाद दत्तात्रय कुलकर्णी, १९९८ विज्ञान, कला आणि तंत्रज्ञानाचा इतिहास, भीष्म प्रकाशन, मुंबई
१२. युरोपियन लेखा, धर्मपाल क्लासिक्स मालिका, राष्ट्रोत्थान साहित्य, बेंगळुरू, २०२१.